

Jaume Pla

Nascut a Rubí el 1914 i mort a Barcelona el 1995, Jaume Pla va ser elegit membre honorífic de la nostra Acadèmia el 26 de maig de 1993.

S'inicià com a pintor els anys trenta, dins un figurativisme d'arrel alhora *fauve* i *cézanniana* molt típic d'aquella època, estil sòlid i estructurat dins el que es mantindria fidel en el futur.

Alhora s'inicià com a crític d'art, al diari «El dia» de Terrassa l'any 1934, i ja sempre més compaginaria la pràctica de l'art amb la teoria. Publicà nombrosos llibres i treballs, escrits amb una prosa directa, clara i incisiva, entre els que destaquen el seu tractat ja clàssic *Técnicas del grabado calcográfico* del 1956, reeditat diverses vegades, monografies sobre *Grau Sala, pintor i gravador* (1958), *Josep Granyer, l'home i el seu art* (1962), *Francesc Domingo* (1973) i sobretot una monografia exhaustiva sobre *Els gravats de Xavier Nogués* (1960). A part d'això sempre anà escrivint pròlegs, presentacions i articles a diaris i revistes, especialment des de 1987 a la «Revista de Catalunya», i reuní part dels seus escrits, publicats i inèdits, als llibres *Famosos i oblidats* (1989), *Memòria escrita* (1991) i *De l'art i de l'artista. Dietari* (1982-1991), que li va valdre el Premi Sant Joan de literatura catalana del 1995, premi que va poder celebrar però que ja no va poder veure publicat ja que entre tant morí.

Jaume Pla, doncs, que va acabar la seva vida essent premiat pel continuïtat d'un llibre seu, s'havia fet merescudament prestigiós al llarg dels anys per

un altre aspecte de la seva relació amb els llibres: la seva forma i la seva il·lustració. Gravador al mateix temps que pintor, Pla anà especialitzant-se després de la guerra civil, en una per a ell dura postguerra, en el gravat i en l'edició de llibres de bibliofília. Com a editor creà la marca La Rosa Vera, fent societat amb Víctor Maria d'Ymbert, dins la qual publicà diversos llibres i col·leccions de gravats «il·lustrats» per a escriptors. Ell volia així deslliurar els artistes plàstics de la servitud d'haver d'il·lustrar els escrits d'un novel·lista o d'un poeta, ja que a aquelles col·leccions de la Rosa Vera els escriptors eren cridats a posar text a gravats que prèviament havia creat lliurement un artista plàstic. Qui li havia de dir a Jaume Pla que acabaria els seus dies triomfant precisament en aquell camp, el literari, en front del qual ell sempre havia aixecat la bandera de l'artista.

L'activitat de Jaume Pla en torn del gravat va ser sempre la d'un apòstol laic: ell va fer gravar a molts pintors i escultors del nostre país, molts dels quals mai s'havien enfrontat a una planxa de coure, i mai s'hi haurien enfrontat tampoc de no haver estat esperonats per ell. La mateixa operació la repetí a Madrid, amb similar èxit. Així, quan l'Ajuntament de Barcelona organitzà el 1985, anys després d'acabada l'empresa, una exposició al Palau de la Virreina, sobre aquesta activitat fonamental de Jaume Pla, el títol de la mostra ja de per sí va ser força explícit de la magnitud de la seva tasca: era *Els 98 gravadors de la Rosa Vera*.

Pla treballà també en la direcció artística d'empreses editorials alienes amb igual fortuna, entre les quals cal destacar la seva important col·laboració amb les edicions promogudes per Càmilo José Cela. Un jove gravador em confessà un dia que havia aconseguit el permís de Cela per il·lustrar un text seu només després d'haver superat amb èxit una mena d'exàmen posat per l'escriptor, que consistia en demostrar la seva suficiència sobre el tema Jaume Pla i el gravat.

Com a artista gravador, Jaume Pla va ser també una veritable fita. Va cultivar totes les tècniques, però la que més el singularitza, com per anar a contra corrent, quan ningú s'hi atrevia —i encara avui ningú s'hi atreveix—, va ser la tècnica calcogràfica del burí, la més difícil i la més pura, ja que el gravador es troba tot sol lluitant amb el coure amb una eina rígida i de incòmoda maniobrabilitat. Quan el burí es domina, però, poden obtenir-se d'ell ressons veritablement lírics i delicats matisos, sempre a través d'incisions enormement nítides i profundes. Pla anà perfeccionant el seu llenguatge a mida que avançaren els anys, i així en la seva vellesa, quan ja estava perdent definitivament la seva llarga guerra contra les malalties, en lloc de instal·lar-se en la decadència ens donava les seves sèries més sàvies i evocadores: el seus paisatges clars i humits de l'Anjou, on passava els estius prop d'una part de la seva família.

Jaume Pla va ser una personalitat fora de sèrie, com a artista, com a prosista i com a promotor d'edicions artístiques, però segurament va pagar car el preu que l'imposà el manteniment d'una feroç independència. Molts el recordem més per la duresa implacable dels seus judicis que no per la seva obra extraordinària que, especialment la gravada, pertany a un sector minoritari del

món de l'art. Però els llibres que dissenyà i il·lustrà, els quadres que pintà i els gravats que realitzà quedaran pel damunt de les contingències i les anècdotes, perquè són fills d'una banda del rigor i de l'autenticitat, i de l'altra, com pertoca a tota obra artística, de la sensibilitat.

FRANCESC FONTBONA